

Marcin Wysokiński

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Płynność finansowa gospodarstw mlecznych o zróżnicowanej skali produkcji

Wstęp

„Płynnością finansową nazywamy zdolność przedsiębiorstwa do regulowania bieżących zobowiązań. Utrata płynności grozi bardzo poważnymi konsekwencjami dla firmy i może doprowadzić do jej upadłości. Przedsiębiorstwo musi zatem dysponować odpowiednią ilością środków finansowych w kasie lub na koncie, by na bieżąco regulować zobowiązania” [Szymańska 2007, s. 76]. Jak podaje Kierepka [2009, s. 40], utrzymanie płynności finansowej jest jednym z najważniejszych zadań stawianych przed współczesnym przedsiębiorstwem, a także gospodarstwem rolnym, gdyż warunkuje zachowanie ciągłości procesów gospodarczych. Badaczka wskazuje [za Sierpińska, Wędzki 2005; Maślanka 2008], iż główną przyczyną upadłości małych i średnich przedsiębiorstw jest właśnie brak płynności finansowej. Płynność finansowa wyraża się więc zdolnością do utrzymania egzystencji podmiotu gospodarczego w krótkim okresie, co wiąże się z procesem podejmowania decyzji bieżących, których efektem są odpowiednie, pod względem wielkości i czasu, strumienie wpływów i wydatków gotówkowych [Kusak 2006; Rutkowski 2003].

Franc-Dąbrowska [2010, s. 130] stwierdza, iż „przedsiębiorstwa rolnicze muszą funkcjonować jak każdy inny podmiot gospodarczy i konieczne jest takie zarządzanie aktywami krótkoterminowymi i zobowiązaniami bieżącymi, aby możliwe było terminowe regulowanie płatności”.

Jak zauważa Szymańska [2007, s. 76], w celu określenia stopnia zdolności do terminowego regulowania zobowiązań bieżących, oblicza się wskaźniki płynności. W praktyce najczęściej wykorzystuje się trzy wskaźniki: płynności bieżącej, szybkiej i natychmiastowej.

W ramach prowadzonych badań, do oceny płynności finansowej gospodarstw wykorzystano wskaźnik płynności bieżącej i szybkiej.

Wskaźnik płynności bieżącej informuje, w jakim stopniu bieżące aktywa (płynny majątek, który można szybko zamienić na gotówkę – środki pieniężne, zapasy, należności, krótkoterminowe papiery wartościowe) pokrywają bieżące zobowiązania. Za zadowalający jego poziom przyjmuje się przedział 1,2–2 [Siudek 2004, s. 188]. Spadek poniżej 1,0 wskazuje na problemy z utrzymaniem płynności finansowej, czyli bieżącym regulowaniem zobowiązań. Z kolei zbyt wysoki świadczy o nadpłynności finansowej [Sierpińska 2006, s. 147] i oznacza słaby poziom wykorzystania możliwości finansowych oraz prowadzi do obniżenia rentowności (nadpłynność może być wynikiem m.in. utrzymywania zbyt wysokich zapasów, kredytowania innych podmiotów czy nieinwestowania zgromadzonych środków pieniężnych).

Materiał i metodyka

Do badań empirycznych wykorzystano dane polskiego FADN (System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych) z lat 2004–2009 z regionu FADN 795 (Mazowsze i Podlasie) obejmującego województwa: mazowieckie, podlaskie, lubelskie i łódzkie, a więc obszar o dominującym znaczeniu dla produkcji mleka w Polsce.

Przy wyborze obiektów badawczych posłużono się metodą doboru celowego. Na podstawie metodologii FADN opartej na zmiennej klasyfikującej SO (standardowa produkcja) do celów analitycznych wyselekcjonowano gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji mleka. Badaniami objęto gospodarstwa indywidualne.

W gospodarstwach wybranych do badań wartość produkcji mleka krowiego i przetworów z mleka stanowiła średnio co najmniej 60% wartości produkcji ogółem. Ponadto, stan średnioroczny krów mlecznych w tych gospodarstwach wynosił 10 sztuk i więcej. Zgodnie z zasadami FADN, grupy liczą nie mniej niż 15 obiektów, aby można było publikować wyniki badań.

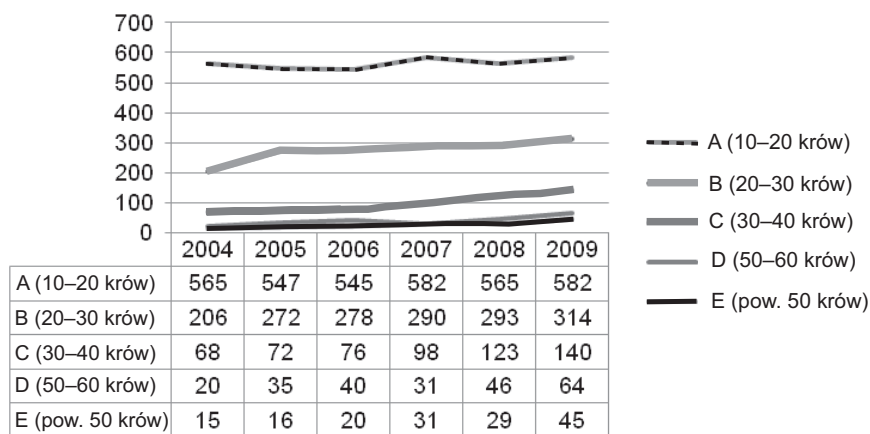
Przyjęto podział badanych gospodarstw na 5 grup, uznając za kryterium grupowania liczbę krów mlecznych w gospodarstwie (rys. 1):

- A – gospodarstwa małe (posiadające od 10 do 20 krów mlecznych),
- B – średnio małe (20–30 krów mlecznych),
- C – średnio duże (30–40 krów mlecznych),
- D – duże (40–50 krów mlecznych),
- E – bardzo duże (50 i więcej krów mlecznych).

Przedziały charakteryzujące rozpiętość poszczególnych grup są domknięte od dołu, zgodnie z następującym równaniem:

$$10 \leq A < 20 \leq B < 30 \leq C < 40 \leq D < 50 \leq E.$$

Dokonany podział jest wynikiem własnych badań autora i analiz dostępnej literatury. Przyjęta metoda ekspercka szereguje badane obiekty w grupy o identycznej rozpiętości każda. Autor podziela m.in. zdanie Juszczyka [2005, s. 63], iż liczba krów mlecznych w gospodarstwie dobrze obrazuje skalę produkcji oraz inne zagadnienia z tym związane.

Rysunek 1

Liczba badanych gospodarstw w poszczególnych grupach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Badaniami w latach 2004–2009 objęto odpowiednio 874, 942, 959, 1032, 1056, 1145 gospodarstw mlecznych. Próba systematycznie zwiększała się w każdym kolejnym roku. Najwięcej obiektów znalazło się w grupie gospodarstw najmniejszych (10–20 krów), stanowiąc ponad 50% całej próby. Udział tej grupy wykazywał tendencję spadkową, zmniejszając się o około 14% w trakcie okresu badawczego (z 64,6% w 2004 roku do 50,8% w 2009 roku).

Liczebności pozostałych grup cechowały się tendencją odwrotną. Grupy B i C zwiększyły swój udział o około 4%, odpowiednio z 23,6 do 27,4% i z 7,8 do 12,2%.

Grupa E (najmniej liczna) reprezentowana była przez kilkanaście w pierwszych dwóch latach, a następnie przez kilkadziesiąt gospodarstw. Udział tej grupy wzrósł z 1,7% w 2004 roku do 3,9% w 2009 roku.

Celem badań było określenie poziomu płynności finansowej gospodarstw mlecznych różnej skali produkcji w latach 2004–2009.

Wyniki badań

Celem zarządzania płynnością jest z jednej strony zabezpieczenie zdolności płatniczej, z drugiej strony – działanie mające sprawić, by potencjalny konflikt w stosunku do rentowności był możliwie jak najmniejszy. Podstawę ku temu tworzą decyzje dotyczące struktury majątkowo-kapitałowej. Struktura ta stanowi wynik poszczególnych procesów inwestycyjno-finansowych i dostarcza informacji o sposobie zaangażowania kapitału przedsiębiorstwa [Odening, Bockelmann 2012, s. 146]. Jednym ze wskaźników struktury majątkowo-kapitałowej jest wskaźnik udziału składników majątku trwałego w aktywach ogółem. Im wskaźnik większy, tym płynność firmy jest niższa.

W badanych gospodarstwach w strukturze aktywów ogółem¹ zdecydowanie dominowały aktywa trwałe² (rys. 2). Majątek trwały stanowił średnio około 90% sumy bilansowej we wszystkich grupach gospodarstw. Odsetek ten ulegał niewielkim wahaniom, a ich kierunek był zgodny dla wszystkich gospodarstw. Najniższy poziom wskaźnika odnotowano w 2007 roku, co mogło wynikać m.in. z wyższego stanu gotówki w kasie i na rachunku bankowym spowodowanego wysokimi cenami mleka oraz dobrą koniunkturą na rynku.

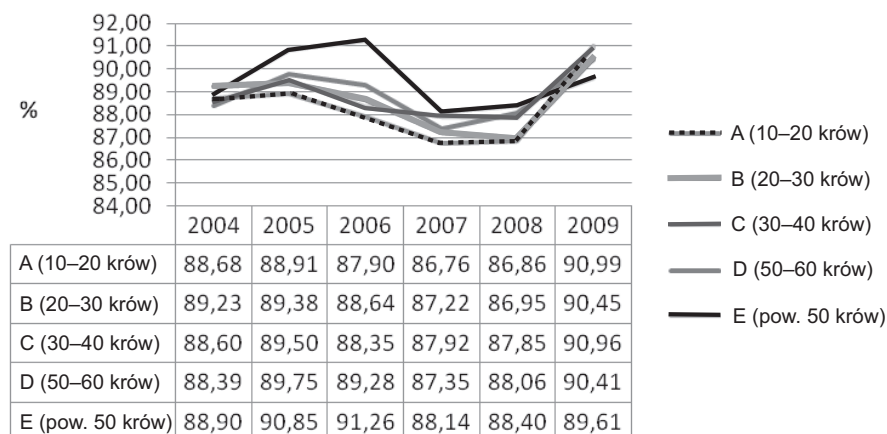
Warto zauważyć, iż gospodarstwa bardzo duże przez niemal cały okres badawczy odznaczały się najwyższym udziałem aktywów trwałych w aktywach ogółem. Może to świadczyć o agresywnej polityce inwestycyjnej tych gospodarstw kosztem aktywów obrotowych (wydatkowanie środków finansowych).

Z prezentowanych danych na wykresie 2 wynika, iż produkcja mleka charakteryzuje się wysoką kapitałochłonnością i zapotrzebowaniem na rzeczowe aktywa trwałe (ziemia, budynki), co potwierdza opinie badaczy ekonomii rolnictwa [Juszczak 2005]. Aktywa bieżące³ w gospodarstwach objętych analizą to zaledwie 9–12% aktywów ogółem.

¹ Aktywa ogółem obejmują tylko aktywa stanowiące własność posiadacza. Aktywa ogółem obejmują aktywa trwałe i aktywa bieżące.

² Do aktywów trwałych zalicza się ziemię rolniczą, urządzenia melioracyjne, uprawy trwałe, kwoty i inne przypisane prawa włącznie z kosztami nabycia (kwoty produkcyjne i inne przypisane prawa uzyskane bezpłatnie nie są wyceniane w bilansie – ewidencjonowana jest tylko ich sprzedaż), ziemia leśna, budynki gospodarstwa rolnego (budynki trwałe i ich wyposażenie należące do posiadacza), nasadzenia leśne, maszyny i urządzenia (maszyny, ciągniki, samochody osobowe i ciężarówki, sprzęt nawadniający – bez sztuk o małej wartości bądź wykorzystywanych tylko w ciągu jednego roku), zwierzęta stada podstawowego (jałówki cielne, krowy mleczne i inne krowy w okresie rozrodu).

³ Aktywa bieżące obejmują zwierzęta stada obrotowego (wartość wszystkich zwierząt produkcyjnych poza zwierzętami stada podstawowego), kapitał obrotowy – zapasy produktów rolnych (wartość wszystkich produktów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego), pozostałe aktywa obrotowe (wartość upraw na pniu, udziały gospodarstwa rolnego w jednostkach rolniczych, kwoty należności krótkoterminowych, stan gotówki w kasie i w banku).

Rysunek 2

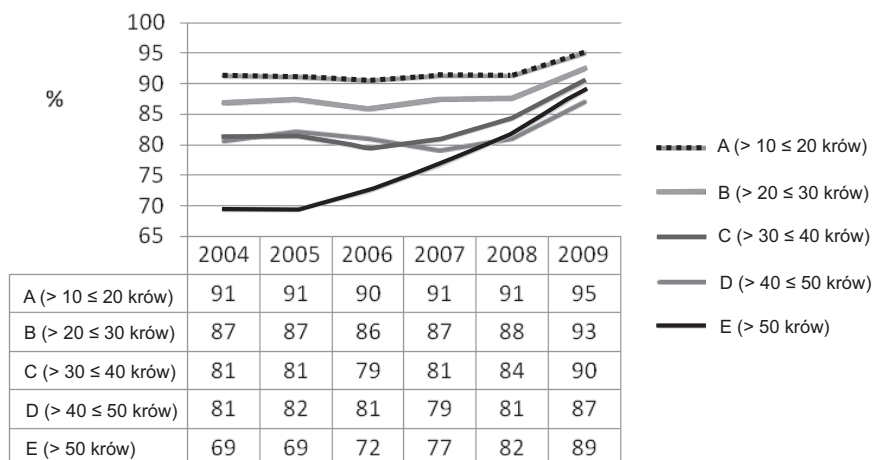
Udział aktywów trwałych w aktywach ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Kolejnym elementem analizy pionowej bilansu jest struktura pasywów, która określa źródła finansowania majątku firmy. Do analizy pasywów wykorzystuje się m.in. wskaźnik udziału kapitału własnego w pasywach ogółem. Im wskaźnik wyższy, tym ryzyko działalności firmy jest niższe. Wskaźnik ten informuje, w jakim stopniu majątek przedsiębiorstwa finansowany jest kapitałem własnym. Badane gospodarstwa zdecydowanie finansowały majątek kapitałem własnym. Zaobserwowano jednak różnice w zależności od stopnia koncentracji produkcji (rys. 3). Im wyższa skala produkcji, tym mniejszy udział kapitału własnego w finansowaniu majątku. Wszystkie badane grupy gospodarstw ograniczały finansowanie majątku kapitałem obcym w trakcie okresu przyjętego do badań.

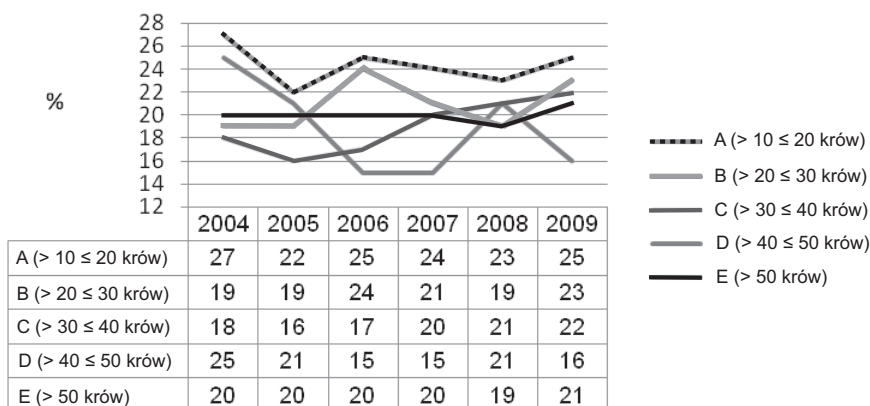
Udział kredytów krótkoterminowych w zobowiązaniach ogółem był zdecydowanie najwyższy w gospodarstwach najmniejszych, co może świadczyć o finansowaniu przez te gospodarstwa bieżących wydatków z kredytów krótkoterminowych i mniejszego zainteresowania zobowiązaniami długoterminowymi wynikającymi np. z aktywności inwestycyjnej w rzeczowe środki trwałe (rys. 4).

W rolnictwie funkcjonuje kilka reguł dotyczących struktury majątkowo-kapitałowej. Jedna z nich zaleca finansowanie majątku zaangażowanego długoterminowo (ziemia, budynki) środkami kapitału własnego i długoterminowym kapitałem obcym. Krótkoterminowy kapitał obcy stosować należy jedynie w celu finansowania płynnych aktywów obrotowych. Kolejna zasada finansowania mówi, że kapitał obcy nie powinien przekraczać wartości majątku w lokatach finansowych, w inwentarzu żywym, obrotowym i maszynach, ponieważ te przedmioty majątkowe są stosunkowo łatwo zbywalne i w przypadku likwidacji

Rysunek 3
Udział kapitału własnego w pasywach ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

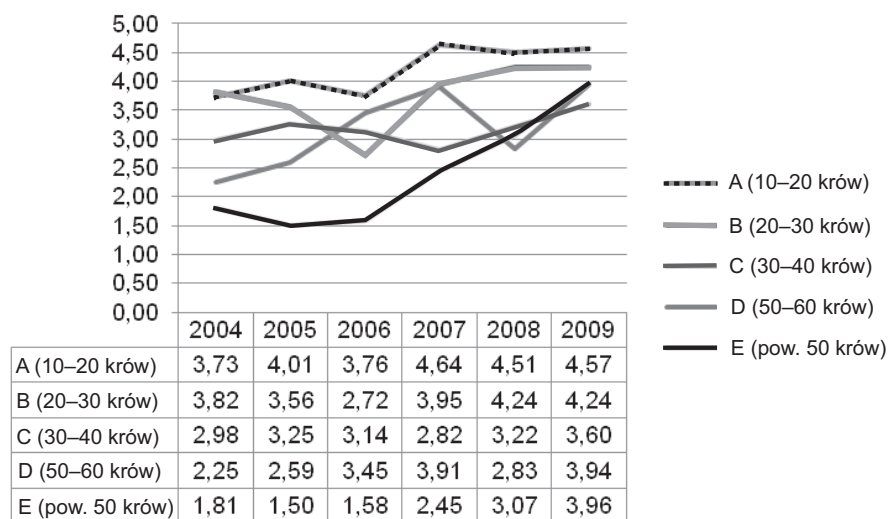

Rysunek 4
Udział kredytów krótkoterminowych w zobowiązaniach ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

dają możliwość dzierżawy gospodarstwa nieobciążonego długami. Nie można jednak jednoznacznie stwierdzić, iż przestrzeganie tych reguł wyklucza problemy z płynnością, a nieprzestrzeganie przesądza o pojawieniu się tego problemu [Odening, Bockelmann 2012, s. 136–137].

W badanych gospodarstwach wskaźnik bieżącej płynności finansowej był na zalecanym poziomie wyłącznie w obiektach bardzo dużych, ale tylko w latach

Rysunek 5

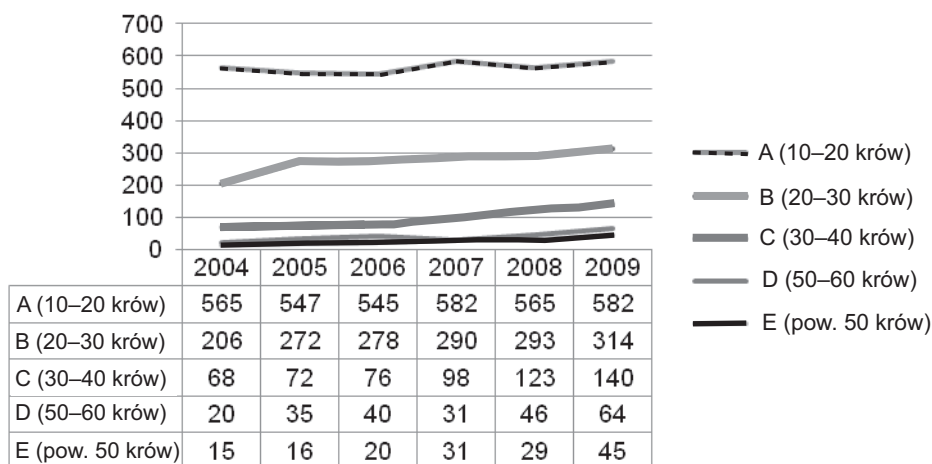
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

2004–2006 (rys. 5). Pozostałe grupy gospodarstw charakteryzowały się znacznie wyższą wartością wskaźnika, nawet do poziomu 4,6 w obiektach najmniejszych.

Zaobserwowano, iż poziom płynności uległ poprawie w ciągu analizowanego okresu, odpowiednio o 22, 11, 21, 75 i 118%. Największego postępu w tym zakresie dokonały gospodarstwa duże i bardzo duże, niemal podwajając wielkość wskaźnika.

Reasumując, można stwierdzić, iż badane gospodarstwa prezentowały wysokie, systematycznie rosnący poziom płynności bieżącej, co może świadczyć o dobrej kondycji finansowej. Z drugiej strony tak wysoka płynność nasuwa jednak wątpliwości co do optymalnego wykorzystania aktywów bieżących, szczególnie w gospodarstwach mniejszych, gdzie zaobserwowano efekt wyraźnej nadpłynności (zjawisko nasilające się), informujący o niepełnym wykorzystaniu możliwości inwestycyjno-rozwojowych. Trzeba jednak pamiętać o specyfice branży, gdzie istotnym elementem aktywów obrotowych są zapasy, które wyróżniają się różną płynnością, więc niekoniecznie mogą być w każdej chwili zamienione na gotówkę i, jak zauważa Sierpińska [2006, s. 147], mogą zaciemniać obraz zdolności podmiotu do regulowania zobowiązań krótkoterminowych. Dlatego do oceny płynności wykorzystuje się także wskaźnik płynności finansowej szybki, który wyraża relację pomiędzy aktywami bieżącymi pomniejszonymi o wartość zapasów a zobowiązaniami krótkoterminowymi.

Rysunek 6

Wskaźnik płynności finansowej szybki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Wskaźnik ten pokazuje zatem stopień pokrycia zobowiązań krótkoterminowych aktywami o dużym stopniu płynności. Satysfakcjonujący poziom wskaźnika, świadczący o dobrej płynności, powinien zawierać się w przedziale od 1,0 do 1,2 [Siudek 2004, Sierpińska 2006].

W badanych gospodarstwach, zgodnie z danymi prezentowanymi na rysunku 6, wskaźnik podwyższonej płynności oscylował w przedziale 0,96–2,83. Najniższy jego poziom zanotowano w 2004 i 2005 roku w gospodarstwach bardzo dużych, a najwyższy w małych w 2009 roku. Warto podkreślić, iż gospodarstwa największe w latach 2004–2006 charakteryzowały się wskaźnikiem mieszczącym się w przedziale uznanym w literaturze za optymalny. W ciągu całego okresu badawczego zdecydowanie najwyższą płynnością odznaczały się gospodarstwa małe, gdzie najbardziej płynne aktywa przekraczały zobowiązania bieżące 2–3-krotnie. Zaobserwowano, iż w 2009 roku, w porównaniu do 2004 roku, wskaźnik był wyższy odpowiednio o 45, 34, 40, 92 i 178%. Na uwagę zasługuje zdecydowanie największy wzrost płynności w gospodarstwach utrzymujących powyżej 50 krów. Można stwierdzić, iż gospodarstwa (szczególnie mniejsze) wykazywały zbyt wysoki poziom wskaźnika, oznaczający m.in. nadmierne gromadzenie środków pieniężnych. Wskaźniki płynności (bieżące i szybki) znacznie różniły się od siebie, co świadczy o wysokich stanach zapasów w tych gospodarstwach.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy można sformułować następujące wnioski:

1. Badane gospodarstwa prezentowały wysoki, systematycznie rosnący poziom płynności bieżącej, co może świadczyć o dobrej kondycji finansowej. Z drugiej strony jednak, tak wysoka płynność nasuwa wątpliwości co do optymalnego wykorzystania aktywów bieżących, szczególnie w gospodarstwach mniejszych, gdzie zaobserwowano efekt wyraźnej nadpłynności (zjawisko nasilające się), informujący o niepełnym wykorzystaniu możliwości inwestycyjno-rozwojowych. Trzeba jednak pamiętać o specyfice branży, gdzie istotnym elementem aktywów obrotowych są zapasy, które wyróżniają się różną płynnością, więc niekoniecznie mogą być w każdej chwili zamienione na gotówkę.
2. W ciągu całego okresu badawczego zdecydowanie najwyższą płynnością odznaczały się obiekty małe, gdzie najbardziej płynne aktywa przekraczały zobowiązania bieżące 2–3-krotnie.
3. Gospodarstwa przyjęte do badań zdecydowanie finansowały majątek kapitałem własnym. Zaobserwowano zależność – im wyższa skala produkcji, tym mniejszy udział kapitału własnego w finansowaniu majątku. Wszystkie badane grupy gospodarstw systematycznie ograniczały finansowanie majątku kapitałem obcym. Przyczyny można upatrywać w transferach przekazywanych do gospodarstw w ramach WPR.
4. We wszystkich grupach gospodarstw dominował majątek trwały w aktywach ogółem i stanowił około 90%.

Literatura

- ODENING M., BOCKELMANN W., 2012: *Zarządzanie w rolnictwie i ogrodnictwie*, IERiGŻ, Warszawa.
- FRANC-DĄBROWSKA J., 2010: *Teoretyczne i praktyczne aspekty gospodarowania zyskiem w przedsiębiorstwach rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- KIEREPKA M., 2009: *Zróżnicowanie płynności finansowej gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu FADN*, Roczniki Naukowe SERiA, T. XI, z. 7.
- JUSZCZYK S., 2005: *Uwarunkowania ekonomiczno-organizacyjne opłacalności produkcji mleka w gospodarstwach wyspecjalizowanych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- KUSAK A., 2006: *Płynność finansowa. Analiza i sterowanie*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

- MAŚLANKA T., 2008: *Przepływy pieniężne w zarządzaniu finansami przedsiębiorstw*, Wydawnictwo C.H. BECK, Warszawa.
- RUTKOWSKI A., 2003: *Zarządzanie finansami*, PWE, Warszawa.
- SIERPIŃSKA M., JACHNA T., 2006: *Ocena przedsiębiorstw według standardów światowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- SIERPIŃSKA M., WĘDZKI D., 2005: *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- SIUDEK T., 2004: *Analiza finansowa podmiotów gospodarczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- SZYMAŃSKA E., 2007: *Analiza przedsiębiorstw agrobiznesu, techniczno-ekonomiczna, finansowa i strategiczna*, Warszawa.
- WYSOKIŃSKI M., 2011: *Wrażliwość gospodarstw mlecznych na zmiany warunków ekonomicznych*, Praca doktorska, SGGW, Warszawa.

The financial viability of dairy farms of various scale of production

Abstract

The work concerns the liquidity of dairy farms of various scale. The empirical data comes from Polish FADN for years 2004–2009. The article examines the share of fixed assets in total assets, the equity in total liabilities, the share of short-term loans in total liabilities, current ratio and liquidity ratio fast. It was observed, among others, that all of the groups of farms systematically limited the role of external financing (debts).